

Austmarka Historielag

Forbud mot offentlig dans.

Polltidedepartementet har den 14. mars d. Å. i medhold av Justisdepartementets forordning av 4. oktober 1941 om forbud mot offentlig dans, med øyeblikkelig virkning bestemt at det for det hele land skal være forbudt å holde eller medvirke til å holde eller å delta i offentlig dans.

Overtredelse av forbudet straffes med bøter eller fengsel inntil 3 måneder.

Vi har med en del stoff fra krigstida også i dette nummeret og vi lar denn annonsen representere alle mulige og umulige forbud folk måtte leve med den tida.

Det har vært årsmøte med god oppslutning. Vi har referat og årsberetning.

Se også annonse om sommerturen.

Meld dere på i god tid denne gangen!

Til slutt en henstilling til etternølerne: Bruk det vedlagte innbetalingskortet og betal kontingenten for 1990 snarest!

ÅRSMØTET 1990

Møtet ble holdt på skolen 8. april. Det var meget godt besøkt, ca 30 var til stede. Vi tar med de viktigste tingene fra møtet:

Valgkomiteens forslag til styre ble vedtatt, og det nye styret ser slik ut (to hadde nektet gjenvalg):

Formann: Oddvar Jakobsen

Sekretær: Åge Sørmoen

Kasserer: Berit Pramm

Styremedlemmer: Roger Linna, Ragnhild Skullerud, Rolf Amundsen

Vararepr.: Karen Eng, Eivind Pramm, Syver Gylterud

Revisorer: Randi Sørлие, Bjørn Skullerud

Valgkomite: Andreas Aafloen, Johanne Linna, Sissel Melby

Det skal nedsettes et fellesutvalg for de lokale historielagene, som vår representant ble valgt Syver Gylterud.

Albin Skoglund ble valgt til å være med Knut Holtbråten og lete etter flintgjenstander til sommeren hvis vannstanden tillater det.

Fågernes utmarkslag er interessert i et samarbeid med historielaget for kartlegging av gamle plasser.

Regnskapet viste en kassabeholdning på vel 10.000 kr, men det ventes regninger på 4-5000 kr i nær framtid.

Albin Skoglund fortalte fra sin deltakelse i det illegale arbeidet under krigen. Det var en lydhør forsamling som fulgte med i det time-lange kåseriet. Albin opplevde det meste, og har inngående kjennskap til de fleste sidene ved denne virksomheten. Burde du ikke prøve å få skrevet ned deler av den store stoffmengden du sitter inne med, Albin?

Vi tar med årsberetningen i sin helhet, spesielt med tanke på alle våre utenbygds medlemmer.

F:A.

ÅRSBERETNING 1989 - 1990

Styret har i året bestått av: Formann Oddvar Jakobsen, nestformann Rolf Amundsen, sekretær Åge Sørmoen, kasserer Ragnhild Skullerud og styremedlemmer Liv Solbergseter og Roger Linna

Det er holdt 4 styremøter der 16 saker er behandlet.

Laget hadde medlemsmøte på Smedhaugen i juni, der bakerovnen for første gang ble tatt i bruk av laget og brød ble servert. Der ble det også fortalt om brukspatron John Mitander.

I november var det medlemsmøte på skolen, der lektor Henning Eriksen fortalte om gamle gravhauger og gravhaugskikker. Videre var det vandring til gravhaugene i Svendsmojordet.

I september hadde vi en vellykket utstilling av skogsarbeiderredskap på Smedhaugen, med over 100 utstilte gjenstander og godt og vel 100 besøkende.

Sommerturen gikk til Tyskland og Østerrike med 30 deltakere.

De mange gravhaugfunnene på Austmarka i fjor høst har satt bygda i et mer interessant historisk lys, noe som er en utfordring for historielaget.

Av aktiviteter ellers må nevnes at det er satt ny gang på Smedhaugen. Vi har deltatt i dugnader ved skolemuseet på Skinnarbøl. Vinduene på Holmen mølle er dekket til, og laget er forberedt på mer dugnadsinnsats der.

Det er kjøpt inn 2 mikrofilmer og konvolutter til å arkivere bilder i. Ca 25 gamle skolebilder er avfotografert. Også dette året har laget mottatt en del gaver, og et skap vi har fått, er restaurert.

Medlemsbladet kommer fortsatt ut med 4 nummer årlig, takket være god innsats av Finn Åberg. Bladet har fått ny, pen førsteside, og medlemmenes bidrag med stoff har vært brukbar.

Styret.

TØMMERFLØTING PÅ AUSTMARKA

Transport av tømmer gjennom elver og sjøer her i bygda som ellers i landet har foregått helt siden 1600-tallet. Framgangsmåten - teknikken - forandret seg ikke nevneverdig de første 2-300 årene.

Løsfløting gjennom åer, ringlenser - her kalt tømmerbommer - dradd med spillflåter og muskelkraft over sjøer, var den vanlige arbeidsmetoden.

Omkring 1922 ble Brødbølvassdragets fellesfløtningsforening stiftet av skogeiere, med Terje Braaten, disponent hos And. H. Kiær & Co., som formann. Før den tiden fløtet eierne tømmeret sitt hver for seg.

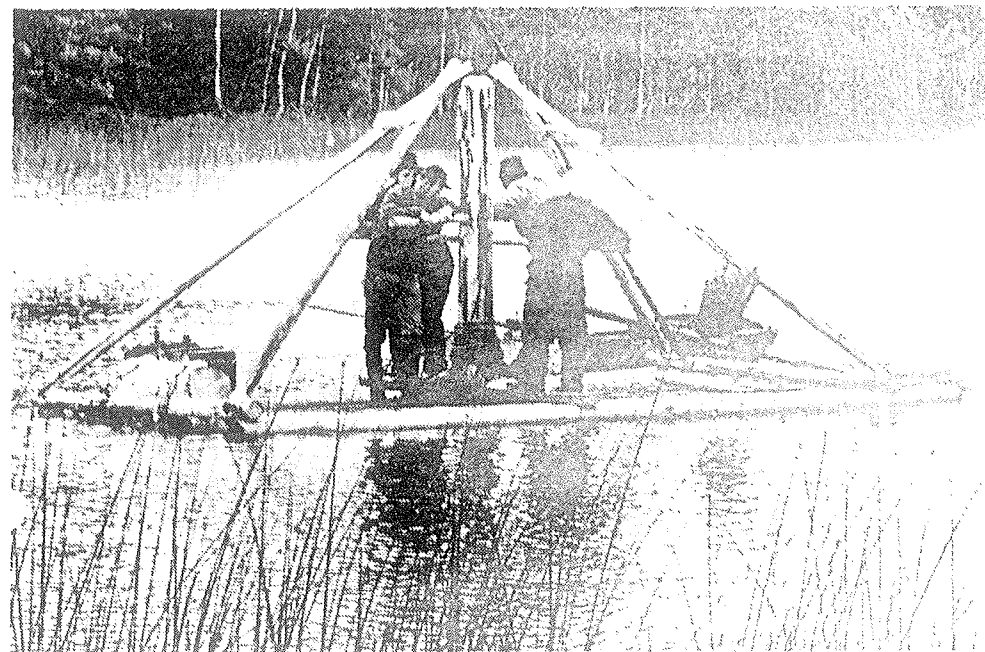
Vassdraget Varalden - Utgårdssjøen ble delt i tre distrikter. Fjerde distrikt var S. Hersjøen med Karterudåa, hvor det forøvrig bare ble fløtet i to år. Alle utgifter ble utregnet særskilt for hvert distrikt.

Før 1924 var det her omtrent ingen avsetning på annet virke enn skurtømmer. Dette ble for det meste skåret ved Skullerud Dampsag som var endepunktet for fløtingen.

I 1922 ble det gjort et omfattende arbeid for å gjøre elva mellom Fagernessjøen og Utgårdssjøen istand for fløting. Hensikten var å kunne

levere sliptømmer til Billeruds fabrikk ved Glavs fjorden i Sverige. Året etter ble det foretatt en prøvefløting, som svarte til forventningene.

Grunnlaget var nå lagt for å kunne få ryddet skogene for virke uegnet til skurtømmer. Det ble svært store avvirkninger i tiden framover. De første årene ble det fløtet helt fra Emten på Varaldskogen og Kroksjøen oppe mot Lekvatnet på svensk side. Et normalårs kvantum som ble fløtet var omkring 30.000 kubikkmeter.

Spellflåta på Strandsjøen under Skogsarbeiderdagene 1978.

Fløterne er Kjell Bjørndal, Jørn Næbben, Arne Bekken og Erik Hamre.

I 1928 ble Skullerud Dampsag lagt ned, og deretter ble også skurtømmeret levert til Sverige. Storparten av tømmeret kom fra Kiærs skoger på norsk og svensk side.

Fløtingen ble administrert fra Bolagets kontor på Mitandersfors. Ved denne tiden gikk alle Kiærs skoger her, over på svenske hender. Terje Braaten sluttet som skogforvalter og fløtersjef. I hans sted kom en ny mann, svensken Gunnar Tyrén, som hadde stillingen i 16 år.

Det ble tidlig innkjøpt store varpbåter av tre, med motor, vinsj og anker. Etter få år ble disse skiftet ut med fire jernbåter, med utrolig driftssikre dieselmotorer. I stedet for ankere ble det lagt ut moringsbøyer, også kalt digtaler, solid forankret til store steiner, kjørt ut på vinterføre. Vinsjwirenes lengde var opp til halvannen kilometer.

Båtene hadde to manns besetning. Båtførere gjennom mange år var Arnt Bråten i Varalden, Laurits Tangen i Møkeren, Klaus Bjerke i Kolbjørnsrudsjøen og Albert Fossheim i Utgårdsjøen.

Fløtingen i Sikåa og Brødbølåa var bortsatt på akkord. Forøvrig var arbeidet timelønnet.

For arbeiderne var fløting en avveksling, og kom godt med etter å ha gått arbeidsledige etter at hogsten tok slutt ved påsketider.

Dårligst stillet var nok de som jobbet i Øiersjøen og Vikeraa. Minst halve tiden gikk med til utislåing av tømmer, og var mer sleping enn fløting. For de som måtte ligge borte, var husværet svært primitivt. De fleste var nok glatte, da de etter to-tre uker kunne slå haken av skaftet og rusle heimover.

Bedre stillet var sikåfløterne. De begynte først da Vikeraa var utfløtt, og første bommen kom derfra, eller fra Bogen. Arbeidet pågikk dag og natt, og var sikkert stridt nok, men her

var det virkelig fløting som ga ganske bra fortjeneste. Det kunne bli opphold iblandt, og tid til våronn og andre gjøremål.

Strekningen Møkeren-Utgårdsjøen var problemløst på flere måter. Vannet som gikk forbi Brødbølfoss kraftstasjon ga betydelig tap for denne. Det ble inngått avtale mellom partene som gav fløtningsforeningen tillatelse til maksimal vannføring av fire sek/kbm. under fløting gjennom Møkerdammen, i tiden 15. mai - 25. juli.

Det er så godt som ingen nivå-forskjell mellom Holmen og Brødbøldammen. Her var en fullstendig avhengig av værets luner. Mellom Kolbjørnsrudsjøen og Gylterudsjøen, kalt Ferjegården, vokser det utpå sommeren en siv-art som hindret tømmeret i høy grad. Et gode var at hele strekningen kunne ferdes med varpbåt.

Transporten over sjøene artet seg stort sett likt, bortsett fra grensesjøene under krigstiden. Men det er en annen historie.

Da siste tømmerstokken gikk over Riksgrensen i juli 1957, var punktum satt for en lang og tradisjonsrik epoke i Austmarkas fløterhistorie.

O.T.

MER OM FLØTINGEN

Vi har tidligere hatt litt stoff fra fløtingen på Austmarka, se blad nr 8, 33 og 34. Men vi skulle gjerne hatt mye mer. Er det noen som kan fortelle litt om hvordan fløterlivet artet seg?

F.Å.

DRAMATISK FLUKT TIL SVERIGE

Den første som rømte til Sverige inne på Skogen var Ole Finbråten, i mars 1942. Det var en dramatisk begivenhet, som her blir fortalt slik Ole fortalte meg det i vår.

Ole hadde flere børser gjemt i huset, og han er sikker på at det ble angitt til folk fra hirden, som lå innkvartert som vakt i 2. etg. i Malmtorpet.

En dag mens de spiste middag i Finbråten, kom tre hirdmenn inn og ga seg til å ransake huset. De fant ei hagle og ei salongrifle, og en del andre småting som de samlet sammen på divanen i kammerset. En av hirdmennene satt der på ei kiste med ryggen mot østvinduet, blid og fornøyd over en slik fangst. Han satt og klikket med salongrifla mot gulvet og spurte: "Hva har du brukt denne til da?" "Den har je brukt til griseslakting," svarte Ole. "Ja, den er nok fin til det, men du har vel patroner til den også?" Ja, Ole mente de var i stuerommet, og gikk dit, men kom tilbake uten å ha funnet noen. Da fikk han se at patronesken lå på divanen, men dekket den til mens han lot som han lette. "Nei, den er ikke her heller, je får se bedre etter i stua." Kommet inn i stua gløttet han på ytterdøra, og så en av de andre hirdmennene forsvinne rundt hjørnet på vei til stigen opp til loftet på nordsida av huset. Der hadde Ole bl.a. en Krager hjemt, og et sildspann fullt av blyspisspatroner. Ole gikk ut og dro døra stille igjen etter seg, så satte han i fullt firsprangsrøver jorden.

Fra huset til skogkanten er det 2-300 meter åpent jorde, og Ole bykset av gårde i kjempehopp i dyp snø med skare på. Det suste og blåste en del, og han syntes han hørte kulene hvine forbi seg. Men han kom seg velberget ned i gutua på stien til Strandsetra. Her gjorde

han som haren: tok et kjempehopp til siden og dro oppover i lia. Her la han seg til å hvile på toppen av en liten ås.

I mellomtida satt hirdmannen i kammerset og ventet på Ole, men da han ikke viste seg, gikk han inn i stua, men der var det tomt. "Er det noen kjeller her?" ropte han til Karelius, far til Ole. Jo da, det var kjellerlem i stua, og Karelius dro til side filleryene og åpnet lemnen, og kjelleren ble grundig undersøkt. (En kan jo lure på hvordan Ole skulle ha fått ryene på plass over lemnen etter seg!)

Etter hvert fant de sporene i snøen, og satte etter i full fart. De dro like ned til Strandsetra og spurte seg for, en av dem dro videre nedover til Larsmovangen. Der drev Egil og jeg og lekte ved bekken, da hirdmannen kom løpende i lange kliv og spurte om vi hadde sett Ole. "Nei, je tror ikke det," svarte jeg fryktsomt. "Tror!" skrek han i fullt raseri, "her må du vite!" Så dro han opp til Haugli, der mor var alene hjemme, men hun hadde heller ikke sett noen. "Men hva fan har du sett da!" skrek han og satte på dør igjen. Nede på veien traff han en mann og sa til ham: "Ser du noe til Ole Finbråten, så bare slå ham ned!"

Da Ole hadde hvilt en stund, så han at to av forfølgerne hadde funnet sporet hans, og så bar det i vei igjen. Heldigvis var det tømmerhogging og kjøring nord for Svenskemyra, og der forsvant sporene i alt tråkket. Ole kom på tømmerveien, og kom til Skullerudsetra. Der satt han utafør skigarden en stund, og fikk øye på hirdmennene. De bar med seg de to børsene de hadde funnet, og tok veien nedover Vikaberget. Ole fulgte etter i skogen, og så at de gikk inn i Vika, og at de kom ut og dro av gårde med Albert. Han satt lenge inne, mistenkt for å ha våpen. Det hadde han også, men børsa lå godt gjemt mellom to vegger i låven.

Utpå kvelden dro Ole videre til Gammelvangen der Karl, broren hans, bodde. Her var han i to dager. Men om dagen satt han langt til skogs og hadde bål av kostved å varme seg på.

En kveld var han med Ester, kona til Karl, til Skullerudsetra. Ester gikk til Finbråten og fikk med seg klær og noen småsaker til Ole, for nå var Sverige eneste utveien.

Etter to dager gikk turen til Bjørndalen der han satt inne i kammerset noen timer. Noen ungdommer kom på besøk, og Ole hørte at de satt og snakket om ham på kjøkkenet, og lurte på hvor han hadde tatt veien.

Om kvelden dro Ole og Martin Bjørndalen av gårde på ski, nå gikk yuren østover Varaldskogen. Det ble en slitsom tur, de gikk utenom alle hus i Varaldskogen. Men til slutt nådde de grensen, og Martin fulgte med til Kissalamp. Derfra fulgte Hjalmar Kissalamp ham til Karttorpet, der Ole hadde slekt. Etter å ha hvilt seg ut der, ble det telefonert til myndighetene i Torsby, og en offiser kom. Han prøvde først å få Ole til å vende tilbake, men Ole nektet selvfølgelig det. Enden ble at han ble med til Torsby. Det var begynnelsen på over tre år i landflyktighet.

Ole hadde en viss kontakt med familien fra Sverige. Han sendte brev til Karttorpet, og ved Ole Rønningens hjelp kom de over grensen.

For hirdfolkene var dette selvsagt en forsmedelig affære. De meldte fra om det som hadde hendt ved en telefonsamtale som ble overhørt. De unnskyldte seg med at de ikke kunne tro at Ole ville finne på å rømme, for "han hadde sett så ordentlig og troskyldig ut!" De var også i Finbråten etterpå og snakket med Karelius, det var ikke noe farlig for Ole å melde seg, de skulle bare skrive en rapport om det som hadde skjedd!

Geværene og ammunisjonen på loftet ble ikke funnet. En stund senere var Karl der og tok sakene med. Han laget en kasse der utstyret ble lagt, med havreagner omkring for å beskytte mot fuktighet. Kassa ble så gravd ned i ei stor maurtue på Storøya i Nordre Hørsjøen. Der lå den trygt under hele krigen.

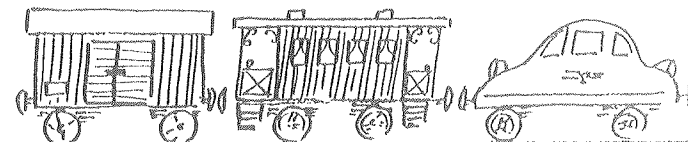
Finn Åberg

DA DET TOK EN HEL DAG Å REISE FRA OSLO TIL AUSTMARKA

Jeg gikk i 2. klasse våren 1940. Tyskerne hadde rekvirert skolen jeg gikk på til kaserne for soldatene, så vi hadde hatt undervisning ved spisebordene hjemme hos elevene i klassen i tur og orden. Det var kanskje årsaken til at mor og jeg kunne reise tidlig til Austmarka og Eikåsen, så vidt jeg kan huske, i slutten av mai eller tidlig i juni.

Reisen startet med tidlig tog fra Østbanestasjonen i Oslo trukket av det lokomotiv. Etter stopp på alle stasjoner, som var vanlig den gangen, kom vi til Skarnes. Lenger kunne ikke toget gå, så reisen videre gikk med buss til Kongsvingerbrua. Her måtte vi alle av og gå over tilfots. Brua hadde vært sprengt av de norske styrkene og så ut som en berg- og dalbane. Den kunne ikke bære bussen med passasjerer.

På jernbanestasjonen i Kongsvinger sto det merkelige toget som skulle frakte oss videre til Abogen. Lokomotivet så ut som en kryssning mellom en folkevogn boble og et kaminur, og etter seg hadde det en godsvogn av typen 24 mann/8 hester og en passasjervogn fra jernbanens barndom.

Vi havnet i passasjervognen på seter som kunne være 30 cm dype - man ble sittende ganske rakrygget. Lokomotivet, som gikk på bensin eller diesel, slet tungt og brukte god tid på turen til Abogen. Der ble vi møtt av Gunnar Utgaard med hesten Sir Jackson, en forhenværende travet som ikke likte å se andre foran seg på veien. Så endelig etter en hel dag underveis kom vi frem til Eikåsen. Resten av skoleåret gikk jeg på Brødbøl skole og kunne siden skryte til kameratene i Oslo at jeg hadde hatt over én kilometer skolevei alene gjennom mørke skogen.

Rolf Risborg

SOMMERTUREN

Avreise fra Samvirkelaget 23. juli kl.8.00
Hjemkomst 26. juli om kvelden.

Det er nå 10 ledige plasser. Ta kontakt med
Åge Sørmoen, tlf 28147 for opplysninger/påmelding.

Turen går med topp moderne turistbuss fra NSB.
Vi bor på Versto Camping i Morgedal, og tar
dagsturer derfra, bl.a. båttur på Bandakkanalen,
og besøk på Rjukan og Vemorkanlegget.

Ta med sengetøy (sovepose/teppepose). Vi holder
mat selv, ta med bestikk og evt. kaffekjele.
Det er butikk, og mulighet for å kjøpe frokost
på serveringssted ved campingplassen.

Pris kr 700,-, båttur og inngangsbilletter
medregnet.

Vel møtt til hyggelig sommertur!

TEMAUTSTILLING

Søndag 26. august blir det igjen utstilling
på Smedhaugen.

Tema: Okkupasjonstida 1940-45.

Har du noe liggende fra den tida, så ta kontakt
med Historielaget. Noen tips: rasjoneringskort-
grenseboerbevis- plakater-bøker-bilder- krise-
varer-våpen-radioer osv. osv.

Styret.

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:
Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo 2
Tlf. 02/ 44 54 52

Medlemskap koster 50 kr. året.
Betales til
Austmarka Historielag
2224 Austmarka
Postgiro 3 55 20 56